

Kortárs magyar sorsköltészet *A szavak lélegzete*
– *Mai magyar versek*,
szerk. Oláh János,
FOKUSZ Egyesület,
Budapest, 2016.

Mivel a szó maga is sorsesemény, s feladata abban teljesedik be, hogy „magát az embert tegye igazzá” (Gerhard Ebeling) – a szavak egzisztenciális érvénye, létezmegvilágító, létigazító jelentősége kétségbevonhatatlan. Kiváltképpen a magasrendű nyelvművészet, az irodalmi költészet által, amelyben – a műalkotásban – „a létező igazsága lép működésbe”, „az igazság történik meg”, s „ama kimondás megtörténe, melyben egy népnek történetileg kibomlik világa” (Martin Heidegger). Mélységek és magasságok sugárkörei nyílnak meg, az emberlét evilági és transzcendens dimenziói. A költészet tehát *par excellence* sorsköltészet, amelynek nem teherterele a tisztánlátó sorsos igazságbeszéd, hanem a művészet autonómiájából fakadó teljesség, méltóság és szabadság biztosító. Ki merhetné kirekeszteni az irodalom szabad univerzumából mindazt, ami az emberi létezésben torokszorító sorsélményként, gondtapasztalásként, humanitásigényként felgyülemlett? Miféle szabadság lenne az ilyen önkorlátozás? Hogyan volna szembefordítható egymással úgynevezett szövegszerű és világszerű irodalmiság, amikor az írásmű jelentéstartománya el sem gondolható szövegnyelvi megalkotottság nélkül?

Megrendítő, katartikus, egyszersmind finom és szubtilis evidenciákra ébreszt rá az Oláh János szerkesztette *A szavak lélegzete* című monumentális lírai antológia. A kortárs magyar költők színe-javához (az MMA tagjaihoz) tartozók – s szándéktalanul is krisztológiai szám szerint, harminchárman szereplők (Ágh István, Bogdán László, Buda Ferenc, Dobai Péter, Döbrentei Kornél, Farkas Árpád, Fekete Vince, Ferenccs István, Füzesi Magda, Gál Sándor, Iancu Laura, Jókai Anna, Kalász Márton, Kányádi Sándor, Király László, Kiss Anna, Kiss Benedek, Kodolányi Gyula, Kovács István, Mezey Katalin, Nagy Gábor, Nagy Zoltán Mihály, Oláh János, Oravecz Imre, Orosz István, Serfőző Simon, Szentmártoni János, Tamás Menyhért, Tornai József, Tóth Bálint, Tóth Erzsébet, Tözsér Árpád, Vári Fábrián László) – életművük keresztes- és hosszmetsetével, válogatott régebbi és új, ismert vagy gyűjteményes kötetben talán még meg

sem jelent költeményeik révén mutatkoznak meg benne. A szerzők maguk ajánlották alkotásaikat, de nyilván a kötetösszeállító Oláh János elképzeléseit is figyelembe véve: hogy egészében a személyes és közösségi sorsproblémákat tematizáló, a nemzeti és történelmi létkérdéseinkre reflektáló poézis eszmei, erkölcsi, érzelmi hangsúlyai, jellegadó esztétikai értékminőségi rangjukhoz méltó módon erősödjének föl. A nemzeti ön- és lélekismeret lenyűgöző költői tárháza, kincsesháza emelkedik így előttünk: műfajok, stílusformák, hangnemek sokaságában is kidomborodó dignitással – revelatív és reprezentatív horizontteljességgel. A felelősségviselő önkifejezés elháríthatatlan késztetéseinek, gyötrelmeinek, reménységeinek hangulati árnyalatosságával, jelentéssokrétúságával telítve. Az ima, a könyörgés, a sirató, a himnikus fohász, a szakrális planctus, a biblikus-zsoltáros lamentáció, a világszép-hordozó öntanúsítás, a létösszegző, számvető hitvallás, a kollektív historikus sorstragikumra érzékeny krónikás-konfesszionális intonáció impozáns szingardagságában – de a játékos, derűs bortalok, vidámító szerelmi énekek, röpké pillanatképek, makámák, epikus vagy drámai sodrású poémák és rapszódiaik, vagy haikuk, szonettek, népdalparafrazisok, balladai zengésű versszimfóniák (meg az érzékletes vagy elvont, alanyi vagy tárgyias, fogalmi vagy szimbolikus alakzatok) széles spektrumában, s a fényjelző elődökre (szellemóriásokra Ballasitól Mikes Kelemenig, Berzsenyitől, Széchenyitől Bartókiig, József Attiláig, Tamásitól, Weörestől Nagy Lászlóig) hivatkozó (egyben a szellemi-morális szövetségerősítést példázó) portrés, imitációs, invokációs darabok formanyelvi változatosságának is pazar bőségében és eleven ragyogásában.

A hiteles szó, mint a levegő, életfeltétel; és természetesen nem szűkíti, hanem tágitja az egyetemes szemléleti és poétikai szférákat. A „vígasztaló-nagy csöndes ének, / lélegzete a mindenségnek” (Farkas Árpád) érzete áthatóvá válik, s a „frissen / lélegzett / beszéd” (Iancu Laura) áhítatává éterizálódik; az Utassy Józsefet episztolában szólító Kovács Istvánnál pedig így sűrűsödik fájdalmas–spirituális vallomássá: „Lelkünk sebes, vagy sebhelyes, / s az lélegzetvételünk is.” S ha megjön a szó, akár „legvégül” – az „élő szó” („the breath of words”) –, abban bízunk kell és lehet: „A kimondott / szót becsüld”; „Becsüld a szavak

/ lehelletét, mely a semmi méhéből / szakad ki esetlenül, mint újszülött, / véresen, a torok fájó gátján” (Kodolányi Gyula). S ezekből a motívumokból szövődik a bravúrosan átfogó kötetcím: a lélegző szavak létérdekűségét nyomatékosítva. Hiszen valóban nincs olyan súlyos emberi tapasztalat, amely a szavak sugallatosságával, titokzatos jelentésövezeteivel ne érintkezhetne; mert még a lét és a nyelv határai is feltétlenül a végtelenre mutatnak – minden metafora metafizikumára.

Így lényegül és nemesül artisztikus képzetvilággá mindaz az élmény, látvány, látomás, amely az ember-nemzeti szenvedéstörténet ezernyi konkrét és jelképes mozzanatához, a hagyományos és markáns magyar nemzeti gondtudat kitörölhetetlen összetevőihöz kötődik. S ami mind a bajlátó, bajvívó magatartást hívja elő: a magyar nép folytonos kiszolgáltatottsága az idegen birodalmaknak és leigázó nagyhatalmaknak, forradalmaink és szabadságharcaink leveretése, az ország többszöri szétdarabolása, a huszadik század háborús borzalmainak, pusztító diktatúráinak sora, a felmorzsoló vereség helyzetbe taszított kisebbségi magyarok örökös traumája, a magyarság etnikai, demográfiai, érdekképviseleti zsugorodása, szétszórátása, identitásvesztő önfeladása, a nemzethalál réme; „szóródik folyton porlódik / él pedig folyton porlódik / szabófalvától san franciscoig / szabófalvától san franciscoig” – Kányádi Sándor megrázó szállóigéit idézve. És ekképpen keseregnek, figyelmeztetnek, tanítanak a többiek is, szerte a Kárpát-medencéből megszólalva – a csakazértis minden tájat és vidéket felölelő gyökeres hűségvállalás jegyében –, a Felvidékig, Kárpátaljáig, Erdélyig; „a magyar Atlantisz” (Döbrentei Kornél) egészéig. Az „ablak mögé / akasztott történelem” légkörében, „háttal a történelemnek” (Tózsér Árpád), elnyomatásban, kisebbségiségben, megalázottságban. „Csak a keserűség zászlaja / mered a magasba”; „Fekete tájban jár az éjszaka, / hazátlanok közt hontalan vagyok” (Füzesi Magda); „e hazátlan haza a Hazám!” (Tamás Menyhért); „szétszabdalt, kivégzett, hazátlan ország”: „néma vagy és néma vagyok én is” (Oláh János); „kihült a levegő a Kárpátok

alatt”, s „kilöknek egy hazátlan virradatba” (Ferenczes István); „vérdarabok / a rögök” is „a megüresedő, / jövőből kitagadott falvak” körül (Serfőző Simon); „ötszáz év óta mire ment / ez a fejetlen-csonkaország” (Tóth Bálint). Keresztrefeszítések jelenkori stációi ezek – élénk emlékü világégesektől, trianoni katasztrófáktól ötvenhatig és napjainkig; a szovjet gulagokra hurcoltatásoktól („jön a muszka, akit semmi meg nem állít, / vele hadakozva elveszünk egy szálig” – Nagy Zoltán Mihály) ötvenhat újbóli hatalmi meggyalázásáig még annak félévszázados évfordulóján is („Letépik, megtapossák a zászlót a zászlóra fölesküdt rendőrök. / Gumibotoznak, rúgnak, ütnek, – az emlékezés túl jól sikerült, / ötven év múltán sem látni, hogy enyhült a düh, netalán kihült” – Mezey Katalin).

Ez a „nagy pénteki” – minden romlás, elidegenítő közöny, hontalanság kiváltotta – alaptónus azonban rendre átítatódik a bensőségesen vagy emelkedetten üdvös létbizodalom és a küzdelmes életreménység lelkesítő atmoszférájával is. Mert „elég volt, hogy folyton-folyvást ismétlődjék ez a / kibíratatlan / elképzelhetetlen / beláthatatlan / leírhatatlan / megbocsáthatatlan / s félek, *jóvátehetetlen* / Isten és ember elleni merénylet” (Jókai Anna); ezért „a mennyei víz-esések / és a világosság / megtartó erejében is hinni kéne” (Gál Sándor); s hogy „egyszer jókedvünktől is dörgő lesz még / a Kárpátok medencéje!” (Kiss Benedek); „Ember, a földre! S te lóra, Uram, / ha még hiszed, hogy országod eljő!” (Vári Fábrián László).

E három (*Mai magyar versek, Kortárs irodalmi szöveggyűjtemény, A Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozatának versantológiája*) alcímet is viselő, pompázatosan színes, egyúttal dúsan koherens olvasókönyv vagy chrestomatia: akár iskolai tananyag, oktatási segédkönyv is lehetne – hiszen autentikus és korfüggetlenül aktuális szellemisége révén többet jelent, mint egy alkalmi kiadvány: komplex irodalmi magyarságtudatunk tiszta forrása és igaz tüköre ez. „Exegi monumentum aere perennius” – mondhatná (mint egykor Horatius) szerzőtársaival együtt méltán Oláh János is.

Bertha Zoltán